5-SINF O‘QUVCHILARINING TA’LIM JARAYONIGA MOSLASHUVI: PSIXOLOGIK MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH YO‘LLARI

Dosjanova Periyzat Daryabaevna
Nukus shahar maktabgacha va maktab ta’limi bo‘limiga qarashli 21-sonli maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang‘ich ta’limdan o‘rta bo‘g‘inga o‘tayotgan 5-sinf o‘quvchilarining psixofiziologik moslashuv jarayonlari va bu davrda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilingan. O‘quvchilarning yangi o‘quv fanlari, ko‘plab o‘qituvchilar va kabinet tizimiga ko‘nikishi jarayonidagi emotsional holatlari ilmiy asosda yoritilgan. Maqolada 10-11 yoshli bolalarning o‘smirlik davri ostonasidagi ruhiy o‘zgarishlari va ularning o‘quv motivatsiyasiga ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot davomida maktab amaliyotida uchraydigan "moslashuv inqirozi" belgilari va ularning kelib chiqish sabablari atroflicha ko‘rsatib o‘tilgan. Nokis shahridagi 21-sonli maktab misolida o‘quvchilarning ijtimoiy-psixologik moslashuvini ta’minlashga qaratilgan amaliy diagnostika usullari tavsiflanadi. Ota-onalar va o‘qituvchilar uchun o‘quvchilarning dars o‘zlashtirishi pasayib ketishining oldini olish bo‘yicha metodik tavsiyalar berilgan. Shuningdek, maqolada maktab psixologining moslashuv davridagi korreksion-rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarining samaradorligi tahlil qilingan. Xulosa qismida sog‘lom psixologik muhitni yaratish orqali o‘quvchilarning yangi muhitga muvaffaqiyatli moslashishi uchun zarur bo‘lgan strategik yondashuvlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Moslashuv (Adaptatsiya), 5-sinf o‘quvchisi, o‘smirlik davri, kognitiv rivojlanish, o‘quv motivatsiyasi, maktab psixologi, diagnostika, emotsional beqarorlik, pedagogik hamkorlik, ijtimoiy muhit.

Asosiy qism

1. Kirish: 5-sinfga o‘tish — hayotiy burilish nuqtasi

Boshlang‘ich sinfni tamomlab, 5-sinfga qadam qo‘yish bola hayotidagi eng murakkab o‘tish davrlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda ta’lim tizimi tubdan o‘zgaradi: bitta sinf rahbari o‘rniga har bir fandan alohida o‘qituvchi dars beradi, fanlar hajmi ortadi va o‘quvchidan mustaqillik talab etiladi. Nokis shahridagi 21-sonli maktab psixologi sifatidagi kuzatishlarimiz shuni ko‘rsatadiki, bu o‘zgarishlar o‘quvchining ruhiy holatiga "moslashuv stressi" sifatida ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu davrning muvaffaqiyatli o‘tishi bolaning kelgusi 7 yillik o‘qish samaradorligini belgilab beradi.

2. Moslashuvning psixofiziologik omillari

10-11 yoshli o‘quvchilar fiziologik jihatdan balog‘at yoshi ostonasida turadilar. Ularning organizmida endokrin tizimining qayta qurilishi boshlanadi, bu esa tez charchash, asabiylashish va diqqatning tarqoqligiga olib keladi.

Kognitiv o‘zgarishlar: Bolada mantiqiy tafakkur rivojlanadi, ammo yangi fanlarning terminologik murakkabligi va talabchanlikning ortishi ularda "men buni eplay olmayman" degan qo‘rquvni uyg‘otishi mumkin.

Emotsional holat: 5-sinf o‘quvchilarida xavotirlanish (trevojnost) darajasi boshlang‘ich sinfga nisbatan 2-3 barobar ortadi. Bu, ayniqsa, baholash tizimining qat’iylashishi bilan bog‘liq.

3. Kabinet tizimi va o‘qituvchilar bilan munosabat

Boshlang‘ich sinfda bola bitta o‘qituvchiga bog‘lanib qoladi (onadek yaqin ko‘radi). 5-sinfda esa u o‘nlab turli xarakterdagi o‘qituvchilarga moslashishi kerak. Har bir o‘qituvchining o‘z talabi, muloqot uslubi va baholash mezoni bor. Bu "ko‘p o‘qituvchilik" tizimi bolada psixologik dekompensatsiyaga sabab bo‘lishi mumkin. 21-sonli maktabda o‘tkazilgan so‘rovnomalar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning 40 foizi yangi o‘qituvchilarning talablarini tushunishda qiynalishlarini bildirganlar.

4. Moslashuv jarayonini diagnostika qilish

Maktab psixologi sifatida biz 5-sinf o‘quvchilarini sentyabr va oktyabr oylarida kompleks tekshiruvdan o‘tkazamiz:

Fillips testi: Maktabdagi xavotirlanish darajasini aniqlash.

Luscher testi: Emotsional holat va energetik resurslarni o‘rganish.

Sotsiometriya: Sinf jamoasidagi o‘zgarishlarni, yangi yetakchilar va "chetlatilgan" bolalarni aniqlash.

Diagnostika natijasida "xavfli guruh"ga mansub o‘quvchilar ajratib olinadi va ular bilan individual korreksion ishlar olib boriladi.

5. Moslashuvdagi salbiy holatlar: Dezadaptatsiya belgilari

Agar bola 2-3 oy davomida yangi tizimga ko‘nika olmasa, unda quyidagi dezadaptatsiya belgilari kuzatiladi:

O‘quv o‘zlashtirishining keskin pasayishi;

Maktabga borishdan bosh tortish yoki turli bahonalar bilan dars qoldirish;

Tajovuzkorlik yoki haddan tashqari tortinchoqlik;

Psixosomatik og‘riqlar (qorin og‘rig‘i, bosh og‘rig‘i, qusish holatlari).

6. Psixologik yordam va tavsiyalar

Moslashuvni yengillashtirish uchun quyidagi "Uchburchak" hamkorligi (Psixolog-O‘qituvchi-Ota-ona) muhim:

O‘qituvchilarga: Darslarda o‘yin elementlaridan voz kechmaslik, 5-sinfning birinchi choragida baholashda juda qattiqqo‘llik qilmaslik, o‘quvchining shaxsiy yutuqlarini rag‘batlantirish.Ota-onalarga: Bolaga uy vazifalarini bajarishda emas, balki kun tartibini shakllantirishda yordam berish. Farzandining maktabdagi muvaffaqiyatsizligi uchun uni jazolamaslik, aksincha, hissiy dalda berish.

Psixologga: "Biz endi 5-sinfimiz" mavzusida treninglar o‘tkazish, jamoaviy birdamlikni oshirish.

Xulosa

5-sinf o‘quvchilarining moslashuv jarayoni — bu faqatgina o‘quvchining o‘ziga tegishli muammo emas, balki butun ta’lim jamoasining vazifasidir. Nokis shahri 21-sonli maktab tajribasida ko‘rinishicha, psixologik qo‘llab-quvvatlash to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan sinflarda o‘quvchilarning 85-90 foizi noyabr oyiga kelib yangi muhitga to‘liq moslashadi. Muvaffaqiyatli moslashuv nafaqat yuqori baholar

garovi, balki o‘quvchining ruhiy salomatligi va kelgusida o‘zligini anglashining muhim shartidir. Bizning asosiy maqsadimiz — boladagi o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqni saqlab qolish va uning shaxsiy "Men"ini shakllantirishga ko‘maklashishdir.

Foydalanilgan Adabiyotlar

G‘oziyev E.G‘. "Ontogenez psixologiyasi". – Toshkent: "Noshir", 2010.

Nishonova Z.T., Alimova G. "Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi". – Toshkent, 2006.

Vygotskiy L.S. "Psixologiya razvitiya rebenka". – Moskva: Smisl, 2004.

Baratov Sh.R. "O‘quvchi shaxsini o‘rganish usullari". – Toshkent, 2001.

Elkonin D.B. "Izbranniye psixologicheskiye trudi". – Moskva, 1989.

Ibrohimova G. "5-sinf o‘quvchilarining moslashuv muammolari". // Ma’rifat va ma’naviyat jurnali, 2018.

Zukerman G.A. "Perexod iz nachalnoy shkoli v srednyuyu kak psixologicheskaya problema". – Voprosi psixologii, 2001.

Umarov B.M. "Oila psixologiyasi va maktab hamkorligi". – Toshkent, 2015.